

Драган Бабић

ЖИВОТ ЈЕ БИО ОБИЈЕН КИОСК

Марко Погачар, *Латиноамерикана или 1000 ријечи шпанолској*,
Културни центар Новог Сада, 2021.

Сви одавно знају – и писци и читаоци, и критичари и уредници, и врапци на грани и сви остали – да је роман средишња тачка наше савремене књижевне продукције. Међутим, то не значи да сви романи прште од квалитета – напротив! – нити да сви пишу само романи – штавише! – па ако се само мало загребе површина и поглед пређе преко двестотинак романа који сваке године, ничим изазвани, постану део наше стварности, открива се богатство. Уверљива поезија, аутентична кратка проза, аналитички есеји, подстицајна књижевност за децу и, најзад, живописни путопис. Њега је, нажалост, све мање и мање, а када се данашња ситуација упореди са оном од пре стотинак година, увиђа се дефицит на који су осуђени савремени читаоци. Након врхунских дела Милоша Црњанског, Станислава Кракова, Исидоре Секулић и мање-више свих важних писаца међуратног периода, данас добијамо тек неколицину квалитетних путописа годишње. Срећом по савремене читаоце, пак, они имају прилику да читају Марка Погачара у оригиналу и деле његов поглед на свет – а какав је то поглед, и какав свет! – који се увиђа и у његовом новијем наслову *Латиноамерикана или 1000 ријечи шпанолској*.

Постоји разлог зашто је ово дело описано као „новије”, а не „ново” – његово прво издање објављено је у загребачком Сандорфу у јесен 2020. године, а овај плодни писац у међувремену је објавио хрватско издање *Књиже њразника* (српско се ускоро очекује), те српско издање

још једне путописне књиге, *Коров, или Прошвв књижевности* (хрватско је објављено у лето прошле године) и нову верзију изабраних песама *Или ти или свјетло*. У чему је поента овог библиографског увода? Погачар није само врло активан и плодан писац – узгред, таквог писца, квалитативно и квантитативно говорећи, српска књижевност генерације осамдесетих нема – већ и писац који се стало креће и који стално пише. Због тога је у могућности да својим песничким збиркама и другом ангажману дода и путопису ноту, не зато што жели да постане нови Џонатан Свифт, већ зато што га путовање, писање и бележење утисака одржава активним и прави од њега мислеће биће. Он чини одређене ствари које у потпуности прате поставке и постулате путописног жанра – наводи *йределе* које посећује, описује *људе* које среће, бележи *специфичности* локалитета на које одлази – због чега би се ово дело могло сматрати класичним путописним штивом. Но, код Погачара је мало шта једноставно, једнозначно и класично, и због тога је његова поезија набијена симболичним потенцијалима, његова проза вишеслојна, а његов путопис само на свом основном нивоу одговара том оквиру. Подривајући различите елементе овог жанра на различите начине – а задржаћемо се само на три малочас наведена и истакнута у курзиву – он одлази корак даље од овог облика писања и ствара нешто што више наликује прози него путопису, и то рефлексивној, критички интонираној и друштвено ангажованој прози.

Пре свега, Погачар у три овде скупљена текста описује различите тачке Средње и Јужне Америке, пре свега Венецуелу, Кубу и Мексико, али и друга земље које среће на својим путовањима. Иако у већини случајева прецизно наводи где се налази, куда иде и како се креће по својим путовањима, он не одлази на типична туристичка места која би могла да привлаче путнике намернике и путописце у покушају. Уместо тих познатих места и локација, он иде логиком „домаћег” госта – улази у домове људи, у забачене улице, сумњива места, барове, тргове, шеталишта и плаже, односно сва она места која насељава и посећује локално становништво. Махом уз сапутника који и јесте део тог становништва, Погачар не дочарава оно што виде туристи – јер то је досадно, предвидљиво и одавно познато чак и онима који не прате *Discovery Channel* и *National Geographic* – већ описује живот обичног народа. Тај народ се мучи да преживи, како због мањка новца, тако и због вишка домаћих издајника и страних плаћеника који му раде о глави, и због тога је њихов сваки дан празник: „Револуција, у много чему налик на југославенску, ипак копни ломљена интервенционизмом и унутарњом реакцијом: Каракас је данас најопаснији ратом незахваћени град на свијету, са стопом убојства не много мањом од оне коју има Могадишу. Увиђавни мртвачи окаменили су се, они чангризавији неуморно

су трунули. Живот је био обијен киоск. Крокодили су дошли и загризли и више не пуштају, летећи кајмани из бајке који ти уђу у сан и однесу га, и после је више не можеш више заспати”. Због тога једу, пију, воле и мрзе као да сутра не постоји, јер једном, колико већ можда сутра, то сутра неће постојати. А то осећање живота, без претварања и без улепшавања, описује аутор овог дела. Он говори о уличним сукобима, о борби нарко-картела, о санкцијама и пуком преживљавању, јер *шо* је живот земаља јужно од Тексаса. То није материјал за путопис, али јесте материјал за књижевност, а када га обликује неко ко уме то да уради на овако ефектан и уверљив начин, читаоци немају шта више да траже од текста.

Осим тих *off*-људи које среће и описује – узгред, они су често представљени личним именима, надимцима или псеудонимима, али каткад остају неименовани, што доводи до реченица као „Ј. и ја се вучемо врућим цестама, чекајући да нам се коначно придружи Ј.” или „Иако у овом одломку, очито, сви ликови имају исте иницијале, што отвара простор за потенцијално занимљиву игру идентитетима, одлучујемо се ипак за конвенционалну причу и журимо кући а да нисмо сачекали крај стиха, како бисмо провјерили је ли Ј. сада напакон будан.” – Погачар у ово дело увршта и самог себе, говорећи о мотивацији за путовањима и тежњама које га терају напред. Он је врло критички настројен према себи, свестан да се његов начин живот не чини као потпуно уобичајен већини људи, али је, у исто време, потпуно укорењен у иронији којом описује своје номадство. Оно вуче корене из његовог схватања света и сопства, и годинама се надограђивало до тога да се он управо на путу, између станица и у додиру са другим културама, осећа најбоље и најприродније. Наравно, када Погачар описује себе – „О себи сам, иако сам се, разумљиво, сусретао размјерно често, могао рећи мало и ништа. Све то стане у један мршави пасус: био сам брадат и ћелав човјек на прагу своје тридесет пете године, помало грчког носа, висок и лошег слуха, ријешен да пише и да се што је то могуће темељнито искоријени; да – при чему је синтагму која слиједи потребно узети посве и радикално идеолошки – напусти свој дом и своје почело.” – читаоци могу да те исказе прихвате да дозом скептичности и сумње у њихову укорењеност у стварности, првенствено због фикционалног упоришта овог дела, али баш она његова путописна страна, која му даје могућност да описује себе какав јесте у стварном животу, пружа му кредибилитет и упечатљивост који му је неопходан. Није очекивано да ће аутор успети да све своје проблеме или недоумице разреши или опише на путу, али му простор у који одлази нуди прилику за то.

Најзад, управо је тај простор нешто најиновативније што *Лашино-американа* нуди – за разлику од очекиваних места која су у мањој или

већој мери позната читаоцима, земље које Погачар посећује и описује спадају, макар за већину, у домет егзотике. Међутим, није само Јужна Америка у средишту текста, већ се често јавља још једна врста путовања, односно путовање у прошлост, у земљу познатој по скраћеници СФРЈ која се данас намеће као једнако егзотична. Простор Југославије је за Погачара и даље жив у сећању, али и у односу у који ступа са поменутиим јужноамеричким земљама. Проблеми који су довели до распада Југославије и даље су присутни на том далеком континенту, а свакодневни живот његових становника у великој мери подсећа на живот људи на Балкану деведесетих година. Иако се чине као два различита света, ти предели су у тесној вези, како писањем овог аутора, тако и људима које среће на својим авантурама. Од случајних сусрета када на јавним местима чује матерњи језик све до разговора са Јужноамериканцем који говори тај језик и тврди да је зет Бате Живојиновића. Упркос првобитним тешкоћама у комуникацији – „Испочетка ријечи су биле грбаве, готово нераспознатљиве, долазиле су ваљајући се налик спорој лавини слогова преко насипа грла и времена, као жарачем извучене из хладног пепела заборавља.“ – он и аутор започињу разговор који све више добија на кохерентности и разумљивости, и који доказује моћ језика да гради нове светове и обнавља старе: „[М]ршави је сваком реченицом постајао све артикулиранији и разумљивији, све док ријечи нису почеле чинити што ријечи иначе чине: незаустављиво тећи збрајајући се у густу магију говора“. Укорењеност Погачара у моћи језика је одавно позната чињеница његовог опуса, а овде се она манифестује тако што он својим језиком и специфичним конструкцијама покушава – и успева – да разуме нешто потпуно ново, страно и туђе. А када пређе ту баријеру, онда је све остало лакше и природније, па чак и да извесни Маркос жали смрт свог таста, чувеног Валтера из Сарајева.

У овим текстовима Марко Погачар на тренутке подсећа на Ентонија Бордејна из најбољих дана – духовит, врцав, занимљив, заводљив и спреман да истражи секс, дрогу и рокенрол локалних места – док у другим приликама звучи као туристички водич ког је исписао Валтер Бенјамин када је описивао идеалног приповедача који је видео превише и преживео немогуће. За који год лик се читаоци одлучили, схватиће да је *Латиноамерикана или 1000 ријечи швајцарског* једно од оних дела које нису само путописног карактера, већ врхунска полижанровска књижевност, а само таква књижевност вредна је читања.